

Lukács Zsófia

Füzér dekódolva

Rekonstrukció és a jelenkor¹

■ Mi értelme van egyáltalán a rekonstrukciónak? A füzéri vár egy évvel ezelőtti átadása óta hol erősebb, hol csendesebb vihart kavart, megítélése meglehetősen vegyes. A laikus látogató általában örömmel veszi, hogy látványos, számára könnyen fogyasztható formában tettek számára megismerhetővé ezt az impozáns várat. Nem kell túl nagy erőfeszítést tennie, nem kell több oldalt olvasnia, rekonstrukciós filmet néznie, régi, kopott, csorba tárgyakat nézegetnie, hogy átélhetővé váljon számára a vár múltbéli élete. Vérmérséklettől függően elbűvöli, vagy éppen kételkedve fogadja az új látványt, megítélését attól teszi függővé, hogy milyen volt az előzetes várakozása, megfelel-e a várról alkotott elképzeléseinek.

A műemlékkel foglalkozó szakmabeliek számára azonban elsősorban az épület teljes kiépítése vált ki szélsőséges gondolatokat. Vannak köztük teljesen elutasítók, megengedők és teljesen elfogadók is. Van, aki számára a rekonstrukció teljesen elfogadhatatlan, hiszen sosem lehet hiteles, és szerintük a kiépítéssel az eredeti maradványok vesznek el az utókor számára. Mások szerint éppen a ráépítés menti meg ezeket a falakat, és a tervező felelőssége, hogy ezt milyen színvonalasan tudja megvalósítani, kortárs elemekkel, vagy éppen korhű eszközökkel él-e. De mi szerepe lehet ebben a belső rekonstrukciónak? Az épület csak héj, a benne lüktető lélettől kap értelmet. A rekonstruált épület is „csak” egy keret, melyet a jól megválasztott funkció tölthet meg léttel. Füzéren lehetőség volt egy teljes, működő várat bemutatni anélkül, hogy a későbbi korok vagy funkciók ennek gátat szabtak volna. Míg az évszázadokon át folyamatosan használt épületeknél óhatatlan a korszerűsítés, gyakori átépítések, hozzáépítések tüntetnek el kisebb-nagyobb részeket, az adott korra jellemző állapot komplex rendszere teljesen elveszhet. Ritka, hogy egy épület Csipkerózsika-álomba szenderüljön, és több évszázad elteltével érintetlenül maradván bemutatható legyen. A legtöbb helyen kompromisszumokat kell kötni, vagy rossz esetben

eltüntetni későbbi részeket. Füzéren a vár elrontásával, majd pusztulásával mégis hasonló helyzet állt elő. A leltárak és a régészeti megfigyelések alapján hiszem, hogy meglehetősen pontos építészeti rekonstrukció született „szűz” terekkel, melyek alkalmassá tették a korabeli be rendezés megjelenítését a pincétől a gazdasági tereken és a palotaszárnyon keresztül a folyosón és a fokokon tárolt gabonás ládáig, illetve fegyverekig, az árnyékszék-től a kertig. Számtalan olyan részlet is bemutatathatóvá vált itt, mely a mindennapokat idézi meg, de máshol nem jut rá kellő figyelem, energia, vagy a többi helyiségnél kevesebb mennyiségű ismeret áll rendelkezésre, és emiatt nem foglalkoznak a megjelenítésével.

Lehet szeretni vagy nem szeretni, de a rekonstrukció, mint egy jelenségre adott lehetséges válasz, jelen van a mai magyar építőművészetben. Ott, ahol teljesen új igényeket és funkciókat kell megvalósítani, ahol az épített környezet nem meghatározó, ott kortárs eszközökkel és technológiával kell új utakat keresni. Így születhetnek meg – hogy csak a múzeumi épületeknél maradjunk – olyan innovatív megoldások, mint a celldömölki Kemenes Vulkánpark – Földes László és irodája munkájaként –, vagy az új Múzeumi Negyed tervezett pavilonjellegű épületei, élén talán a legjobban várt Néprajzi Múzeummal (Ferencz István és Ferencz Marcella remek ötlete alapján) a budapesti Városligetben. Sűrű beépítésű, meghatározó történelmi környezetben azonban minden építésznek súlyos felelőssége az igazodás mértéke, akár új épületekről, akár kiegészítésekről van szó. Így születtek meg jól használható, kortárs építészeti kiegészítések, melyek kellő tisztelettel viszonyulnak az épített környezethez. Vasáros Zsolt (Narmer Építészeti Stúdió) veszprémi hozzáépítése a Szalézi Szent Ferenc Kommunikációs Központ épületéhez egyik kedvenc példám. Az épület az utca felől egy szépen felújított barokk lakóház képét mutatja, csak a belső udvaron tárul fel az az izgalmas kortárs kiegészítés, mely már formájával is új léttel tölti meg a belső udvart. Semmilyen módon

nem utal a barokk korra, sem anyagában, sem technológiájában, sem építészeti felfogásában, legfeljebb igényességében és léptékében illeszkedik környezetéhez. Idegen test, amolyan protézis, melyet csak azért nem dob le magáról az épület, mert jó kezű és gondos tervezői hozzáállás dolgozta ki a kényes egyensúlyt. Lehet azonban más módon is viszonyulni a múlt és jelen egymás mellett élésének építészeti problémájához. Az Axis Építésziroda munkái Tokaj-Hegyalja környékén remek példái annak, hogyan lehet kortalan módon, alig észrevehetően építeni úgy, hogy ne sérüljön egy magasabb építészeti eszme, a táj épített környezeti egysége. Ez kívánja meg talán a legnagyobb építészeti felkészültséget: megismerni és megérteni egy adott kor vagy terület építészeti sajátosságait, eszmerendszerét, és ezt úgy beépíteni a kortárs eszköztárba, hogy új építészeti minőség jöjjön létre, miközben tökéletesen belesimul a már meglévő környezetbe.

Az építészeti tervezői attitűd legvégső pontja a rekonstrukció. Ez sem azonos a stílusban tervezéssel, bár sok elemét felhasználja. Itt lehet a legkevesebb szerepe az építészeti fantáziának, szigorú logikán, nagyfokú alázatosságon alapul. Az épületnek és múltjának mindig elsőbbsége van az alkotói önmegvalósítással szemben. Míg a veszprémi kiegészítésnél meglévő épületet kellett új funkcióval megtoldani, a rekonstrukció egy elpusztult épület maradványait védi meg ráépítéssel. Ennek megoldására több műemlékvédelmi lehetőség adódik. Nálunk a leginkább ismert gyakorlat a falak ráépítéssel történő kiegészítése, mely megőrzi a rom jelleget, de igyekszik értelmezhetővé tenni az épület eredeti rendszerét. Ennek több hátránya van. Egyrészt nem kap új funkciót az épület, másrészt rendszeres karbantartás híján csak elodázódik, vagy sok esetben a tévesnek bizonyult technológiának „köszönhetően” fel is gyorsul a meglévő falak fizikai pusztulása.² Megoldás lehet a védőtető építése. Ez, hasonlóan az előzőhöz, csak részleges védelmet ad, a romok gazda nélkül maradnak, rongálásnak, a növényi gyökerek pusztításának ugyanúgy ki vannak téve. Az sem megfelelő, hogy csak alaprajzban értelmezhető az elpusztult épület, ami, valljuk be, egy könyv ábrájaként talán jól mutat, de egy romkertben nehezen követhető. A látogató szempontjából az a jó megoldás, ahol minél több segítséget kap a helyiségek funkciójának megértéséhez. Minél régebbi egy épület, minél távolabb van az általunk ismert mindennapoktól, annál több magyarázatra szorul. Hány embernek van pontos képe manapság arról, hogyan „működött” egy kolostorban a refektórium, hogyan és mire használták a dormitóriumot, mit tartottak egy vár tárházában, vagy mi célt szolgált a „cejtház”? Saj-

nos elenyészően keveseknek. Emiatt is szükséges ezt minél közvetlenebb módon értésre adni. Persze lehet táblákat kihelyezni – erre történt kísérlet a szigligeti várban –, de még itt is az a tapasztalat, hogy a rekonstruált konyhát jobban értik, mint a tető nélkül bemutatott faburkolatú szobák használatát. A romok nehezen értelmezhető megvédésének példája a tettyei (Pécs) Szatmári-palotaromok 2012-ben megépült kiegészítése. A rozsdás vaslemezekkel, ülőkubusokkal és falszakaszokkal létrejött mű inkább kortárs termőművészeti alkotás lett, semmint a romok anyagának megvédése vagy akár értelmező bemutatása. Az épület falainak megóvására leginkább a védőépület a megfelelő. Természetesen lehet teljesen új tér- és falszerkezetű megoldás, vagy a legkézenfekvőbb – egy bizonyos fokú rekonstrukció. Ez szorítkozhat csupán a tömegre (csak az épület külső kontúrja, tömege utal a sejtett vagy ismert eredetire), de lehet részletformáiban is az eredeti megjelenésre törekvő rekonstrukció. Mindez komoly szakmai és etikai kihívást jelent, hiszen a megépült részletformák hosszú időre „bebetonozódnak”. A csak sejtett, analógiákra épülő megoldások nem lehetnek azonosak 100%-ig az elpusztulttal, az egyszeri látogató viszont könnyen hiheti az ellenkezőjét. Tehát nagyon csínján kell bánni a rekonstrukcióval, de magával a rekonstrukció kifejezéssel is. Talán nem helyes mindenre ezt használni, hiszen félreértésre ad okot. Komoly szakemberek csak azt tekintik rekonstrukciónak, ha valami tökéletes mása az elpusztultnak. Csak abban az esetben tekintik megvalósíthatónak, ha jól értelmezhető fotók, felmérési rajzok állnak rendelkezésre az eredetiről, ez azonban nem várható el vagy nem oldható meg egy több száz éve elpusztult épület esetében. Az igény azonban megvan rá. Rész tudásunk, az egyéb források (régészet, falkutatás, rajzok, leírások, levéltári anyagok) alapján azonban jóval több ismeret áll rendelkezésünkre, mint pusztán a falak helye. Bűn lenne, ha ezt a tudást nem tudnánk a helyszínen átadni. A részleges vagy hipotetikus rekonstrukció ad erre lehetőséget, de nevezhetjük logikai rekonstrukciónak is, ki melyik fogalmat érzi helyénvalóbbnak.

Az építészeti hozzáállással azonos és vele szoros összefüggésben álló problémák vetődnek fel a belső terek megfogalmazásakor is. Bemutatható-e, és milyen tervezői hozzáállással az ismert vagy sejtett, de megismertetni vágyott belső berendezés? Hogy megértsük a probléma jelentőségét, nézzük meg, mit is jelent egyetlen helyiség enteriőrje teljes körűen értelmezve. Talán érthetőbb, ha a rekonstrukció és a hitelesség szándékán keresztül vizsgáljuk a kérdést. Azaz milyen szempontokat kell vizsgálni, hogy egy enteriőrrel elmondhassuk, teljeskörűen,

hitelesen mutatjuk be? Nemcsak a bútorzatnak és azok anyagának, részletformáinak, valamint a tárgyaknak kell az eredetivel megegyezőkné lenniük, hanem e tárgyak egymáshoz való viszonyának, elhelyezkedésének is a korra jellemzőnek kell lenni (nem állhat a szoba közepén a szék, ha azt a falhoz helyezték eredetileg). A helyiség határoló falai ugyanígy jellemzők egy adott korra: a falak burkolata, színe, magassága, a nyílászárók helye és magassága, a benti hőmérséklet (fűtés) és a hőeloszlás, a világítás helye és mértéke is rekonstruálandó sajátosság. De nem állhatunk meg még itt sem, hiszen hamis képet kapnánk, ha helytelenül tájolva, vagy folyosó helyett egy másik szobából nyitva építenénk vissza ezt a teret. Egy várat sem lehet emiatt egy másik hegyen „rekonstruálni”. A nyilvánvalóan eltérő domborzati viszonyok illogikus

rázat nélkül válik így egyértelművé a térérzet az arányokkal, a hőmérséklettel, az illatokkal, a használati módjával együtt. Egy jó rekonstrukció azonnal szakértővé teszi az egyszeri embert, aki így fel tudja hívni gyermekei figyelmét a részletekre anélkül, hogy előtte hosszú tanulmányokat olvasott volna a témában. Fontos, hogy a látogatót ne csapjuk be. Mindent, amit lát, készpénznek fog venni. Azt is, ami esetleg hiányzik. Nem lehet valamit kihagyni csak azért, mert valamiért nem megvalósítható. Az enteriőr egységben él. Ha hiányoznak a színek, kárpitok, tárgyak, szegényesebb képet fog mutatni, mint ami volt (még akkor is, ha konkrét részletformákat nem ismerünk), és csak a hiányos, féligaz kép marad meg valóságként a látogatóban. Ezt némi magyarázattal, ábrával lehet részlegesen pótolni, de az *élmény* elmarad. Márpedig az ember élményeken ke-

resztül tanul, a leírt szöveg a többségnek csak a felidőzésben segít.

A leggyakoribb esetben a hagyományos bútorgyűjteményekkel rendelkező múzeumok az egyre növekvő érdeklődést kielégítendő a meglevő, gyakran különböző helyekről származó eredeti darabokból hoznak létre enteriőröket. A berendezett szobák, szobarészek általában kordonnal lehatárolt múzeumi terek, az ajtóban állva vagy a helyiségbe belépve lehet megtekinteni azokat, de megfogni, megtapintani, közelükbe menni nemigen lehet. Ezzel találkozunk Sopronban a Fabricius-házban, Sárospatakon a Rákóczi Múzeumban, Nagytétényben stb. A bútorokat kályhák, szőnyegek, tárgyak egészítik ki, és teszik enteriőrszerűvé.

Sok helyen, felismerve, hogy sokszor nem a tárgy eredetisége, hanem maga a kontextus, a tárgyak egymáshoz való viszonya a lényeges, az eredeti darabok hiteles másolataiból alakítanak ki teljes enteriőröket, lehetőleg az eredeti terekbe megálmodva azokat. Így a közelmúltban Európa több pontján³ – és hazánkban⁴ is – egyre több helyen készülnek bútormásolatokkal berendezett rekonstrukciók, hogy a megmaradt terek eredeti funkcióit bemutassák.⁵ Az ilyen kiállítások előnye, hogy nemcsak egyes tereket, hanem – mint ahogy Doverben is meg tapasztalható – teljes épületeket is be lehet mutatni a pincétől a padlásig, megismertetve a kiszolgálóterek működését és színvonalát. Ezek kialakítása természetesen nem vita nélküli, de megfelelő színvonalon elkészítve lét-

Szalai Bálint:
Közelebb-
kollekció
2016

megoldásokat eredményeznének, ugyanúgy a hamisság csapdájába esnénk.

Mindezek jellemzően mutatják, hogy milyen feladatok és gyakran megoldhatatlan problémák adódnak, ha enteriőrrekonstrukcióról beszélünk.

Lássuk most, milyen megoldások születtek, és milyen ki nem próbált elméletek lehetségesek a korabeli enteriőrök megismertetésére. Számptalan megoldás kínálkozik erre is, az eredeti darabok felhasználásával múzeumi körülmények között bemutatott részleges enteriőröktől kezdve a rekonstrukción, a tömegrekonstrukción, a művészi átíráson át a virtuális rekonstrukciókig.

Céljuk elsősorban a történelmi terek funkciójának bemutatása. Sokkal több mindent lehet vizuálisan, szavak nélkül érthetővé tenni, mint ha csak rajzban vagy szövegben jelenítenénk meg azokat. Minden különösebb magya-

jogosultságát kevésbé kérdőjelezi meg. Ez köszönhető annak is, hogy míg az épületek maradandó falazóanyaga rekonstrukció esetén visszafordíthatatlanul módosul, a belső berendezés mivel „mobil”, elvben szinte károsodás nélkül kicserélhető, eltüntethető – attól függően, hogy meghaladja-e, vagy „csak” módosítja a rekonstrukciót követő újabb kutatási eredmény azokat.

Pásztón például az oskolamester középkori lakóházának két helyiségét rendezték be bútormásolatokkal és rekonstrukciókkal. A tárgyak jó részét korabeli ábrázolások alapján helyi fafaragómester készítette el, igen jó színvonalon. Komoly kutató- és gyűjtőmunka előzte meg a tervezést,⁶ a legapróbb részletekre is igyekeztek odafigyelni. Nem feledkeztek meg a textilekről, edényekről, apró használati tárgyairól sem. Egy másik hazai példa a nagyvázsonyi lakótorony három emeletén bemutatott enteriőrrekonstrukció. Ott jobbra itáliai reneszánsz bútorok másolatait, illetve neoreneszánsz bútorokat használtak fel, kiegészítve díszletfestő által megidézett (egyébként igen jól sikerült) kárpitrekonstrukcióval és néhány kisebb tárggyal. Mindkét munka az 1980-as években készült, ezt követően a 2000-es évek nem tudok hasonló vállalkozásról. Ettől az időtől kezdve azonban több helyszínen is felmerült műemlék épületek korhű berendezésének gondolata. Ilyen a visegrádi királyi palota, a gyulai, a füzéri, a szigligeti és az ozorai vár, de ide sorolható a nyírbátori Báthory-kastély is.

Az enteriőrrekonstrukciónak létezik a fent említetteken kívül egy köztes állapota is. Nem csak az épületek terén lehet tömegrekonstrukciót létrehozni. A nem ismert vagy csak részlegesen sejtett berendezés elvontabb megjelenítésére is van lehetőség, ha nem konkrét bútorokkal, hanem csak azokra utaló tömegekkel jelezzük a bútorzatot. Erre a szigligeti vár konyhájából nyíló szakácsszálláson látunk példát. A helyiségről semmiféle leírás nem maradt meg, egy háromsztatú ház legszűkebb helyiségéről van szó, mely a középben levő konyhából nyílt. Alaprajzi méretén, ajtónyílásának helyén kívül mindössze annyit tudunk róla, hogy díszesebb cserépkályhával fűtötték, mely nívósnak nevezhető lakószobára utal. Kié lehetett ez az egész várat ellátó konyhából nyíló lakószoba? Biztosan nem tudjuk, de összevetve más analógiákkal, egyetlen megoldás tűnik valószínűnek: a vár szakácsa vagy konyhamestere és családja lakhatott itt. Berendezéséről nincs semmi konkrét adatunk, egy kellően megfizetett XVI. századi szakácsmester életformáját azonban jó közelítéssel rekonstruálni tudjuk. Így született meg a tömegrekonstrukció ötlete, nem konkrét részletekkel, csak elnagyolt tömegek és formák utalnak a berendezésre és teszik értelmezhetővé

a helyiséget. Egy ágy, egy sarokba állított pad és asztal, egy láda már elég jól megidézi az enteriőrt anélkül, hogy részletekbe mennének. Még izgalmasabb kísérlet lenne Edoardo Tresoldi olasz építész-mérnök ötletéhez⁷ hasonló módon áttetszőnek ható, de időjárásálló acélhálószerűen megjeleníteni meg bútorokat romterületeken.

Magas szintű művész-tervezői feladat egy adott kor bútorművészetének „átírása”. Egy kor lényegét vagy csak formavilágát megragadó ötletből több jó bútorterv született, de komplett enteriőr csak kevés. Bútortervezők gyakran inspirálódnak és értelmeznek újra egy-egy jellemző bútor darabot: remek példa erre Piere Paulin összecsukható széke,⁸ mely a középkori ollós lábú ülőbútor modern megidézése fényezett bükkfából és marhabőrrel elkészítve. Miközben a szék tökéletes másolata a szerkezetnek, a megjelenése összetéveszthetetlenül ipari, így inkább kortalan jellegű. Hasonló inspirációjú volt már John Vesey amerikai tervező összecsukható széke, mely alumíniumból formálta meg a háttámla nélküli változatot. Az eredetileg antikbútor-kereskedéssel foglalkozó dizájnner az 1950-es években ért el nagy sikereket azzal, hogy exkluzív bútorokat tervezett történelmi formák és kortárs anyagok ötvözésével, munkáira a legmagasabb szintű kifinomultság volt jellemző. A jellegzetes XV. Lajos kori bútorok is több tervezőt meghihlettek. A fába égetett fotókkal operáló Endrédi dizájn-bútor komódjától kezdve az Axis FormLab áttetsző akriI-MDF-rétegelt lemez változatban is elkészült palacktárolóján keresztül Gareth Neal⁹ amerikai díszítő-lemzekből összeálló elmosódott szélű asztalkáig széles a skála.¹⁰ A textilek terén Mariano Fortuny gyára foglalkozik régi korok motívumainak átírásával, egyiptomi gyapotból készített nyomott mintás textiljei igazi exkluzív, kézzel készített hatást keltenek. A XVII. század miatt muszáj még két bútort is feltétlenül megemlítenem; aki teheti, keressen utána, feltétlenül érdemes: az alpesi és a magyar otthonok becsapolt lábú támasztószéke is több tervezőt ihletett meg. A svájci stabelle széket 2013-ban a londoni Happen Projekts keretében Claire-Anne O'Brien álmodta újra puha, csavarodó fonalkötegek felalkalmazásával, utalva a háttámla és ülőlap gazdag díszítésére. A szék kevésbé jól sikerült, ugyanakkor szerkezetileg és ergonómiaileg újragondolt változat a Christoph Schindler és Margarita Salmerón Espinosa tervezőpáros Stabelle S/02-nek keresztelt rakásolható, rétegelt lemez-széke. A szék a hazai tervezőket is meghihlette: Rácz Anikó (Hannabi) 2012-ben készült Corian lemez „6 szék”-e elsősorban a magyar motívumvilágot kívánta átmeneteltetni a mai otthonokba, Szalai Bálint, a MOME-n 2016-ban diplomázott formatervező fekete zsalulemezből kivágva

alkotta meg a paraszti székek „másfél személy egy szék” kedvesen összebújó átíratát.¹¹

A tradicionális kultúra kortárs dizájnnal való ötvözése, a régi újragondolása a tárgy alapvető karakterének tiszteltben tartása mellett az enteriőrtervezés területén is lehetséges, bár erre megvalósult példát nem tudok felhozni. Pedig lehetséges, hogy középkori ihletettséggű kortárs terek jöjjenek létre, melyek összhatásukban inkább tradicionálisak, akár művészi rekonstrukciónak is tekinthetőek. Talán épp ezt segítheti elő minél több történeti enteriőr létrehozása, ezzel segítve, ihletforrásul szolgálva a mai kor formatervezőinek.

A rekonstrukció virtuális formában is létrehozható, melynek több megjelenítési formája van: plakáton, tablón, vagy molinón megjeleníthető fotóként, de érintőképernyőn virtuálisan bejárható, vagy gömbpanorámában körbeforgatható tereket is létrehozhatunk. Legújabban giroszkóppal ellátott tabletre telepíthető alkalmazással akár több korszak állapotát is megvizsgálhatjuk egy eszköz segítségével. A virtuális rekonstrukció létrehozása nem kevésbé munkaigényes, előnye, hogy a terek megléte vagy megsértése nélkül hozható létre, de hátránya, hogy csak a látványra épít, a tér illatát, akusztikáját, fényviszonyait nem tudja visszaadni. Élő szereplős jelenetekkel kombinált kiállításon vetíthető filmek mellett virtuálisan bejárható épületeket, vagy akár videojátékok valós környezeteként is fel lehet használni, ezzel még élményszerűbbé téve a rekonstrukciót. Előbbiekre jó példa a *Középkori várak – virtuális vartúrák* című, 2013-ban bemutatott film, illetve a Simontornyai vár honlapján elérhető virtuális időutazás, amely a látogatót a vár mai tereibe és az órajelre kattintva ugyanazon nézőpontból az 1500-as évek elejére repíti vissza. A képek gömbpanorámában körbeforgathatók, nagyíthatók, így a bútorok és elkészített tárgyak részletei is megvizsgálhatók. Továbbfejlesztett, oktatójátékokkal kiegészített alkalmazása Histopad névre keresztelve a Loire menti kastélyokban (Chambord, Meung-sur-Loire, Blois) már megvalósult.

Rekonstrukció és jövő

Füzéren a rekonstrukció lehetősége a bőséges írott forrásanyag feldolgozása és a régészeti kutatások nyomán adott volt. A teljes körű építészeti helyreállítással létrejöttek olyan terek, melyek lehetőséget biztosítottak egy teljes épületrendszer belsőépítészeti rekonstrukciójához. De vajon előrébb viszi-e a jelen kort egy régmúlt világ megismerése? Több-e mint pusztán szórakozás? Én hiszek benne, hogy igen. Mi célja lehet az enteriőrrekonstrukciónak? A történelem mindig tanulságokkal teli, segít megismer-

ni saját korunkat, felkészít a nehézségekre, elkerülhetővé tesz ismétlődő hibákat. Az enteriőrtörténet megismerése hozzásegíthet, hogy tudatosabban tervezzük meg élettereinket, megbecsüljük a helyi sajátosságokat, identitásunkat, akár környezetbarát, hulladékmentes, mégis használható világot hozunk létre. Az enteriőrrekonstrukció természetesen csak egy lépés lehet a tervezői folyamatban, egy eszköz és nem végcél. Nem az a lényeg, hogy mindenhol mindent rekonstruáljunk, sokkal hasznosabb, ha csak néhány alkalmas helyen élünk a lehetőséggel. A rekonstrukció számtalan pozitív hozadékkal jár együtt: minden gyakorlati, megoldandó kérdés és az arra adott helyes válasz közös tudásunkat gyarapítja. Ahogy kifejtettem a bútortörténeti gyűjtemények önmagukban nem alkalmasak enteriőrök megjelenítésére. Régi álmom, hogy egy enteriőrtörténeti múzeum létrejöjjön, mely több kell hogy legyen, mint egyszerű bútorgyűjtemény. A kor iparművészeti alkotásai mellett be kell tudnia mutatni a jellemző színeket, anyagokat, különböző társadalmi osztályok élettereit, azok használati módját. A Nagytétényi Kastélymúzeumban ugyan láthatóak enteriőr jellegű berendezések, de csak ott tud igazán hiteles lenni, ahol a kastély korának megfelelő korú és szerepű bútorokat mutatnak be. Ugyanez igaz Sárospatak vagy Vöröskő kiállítására is. Egy enteriőrtörténeti múzeum akkor lehet csak teljes, ha minden kor vagy stílus több rétege is bemutatásra kerül. Egyaránt, megismerhetőek lakosztályok, közösségi terek, polgárházak, konyhák és parasztporták, cselédszobák és mosdóhelyiségek is. Nyilvánvaló, hogy ezt egyetlen intézményben elhelyezni lehetetlen. De az már nem, hogy az országban, illetve az országhatárokon átívelően a Kárpát-medencében legyen egy enteriőrtörténeti „múzeumi együttműködés”, készüljön el minden kornak legalább egy helyen a bejárható, megélhető és hiteles rekonstrukciója. Nagy Lajos kora Diósgyőrben, Mátyás és Zsigmond késő gótikája Visegrádon, a kora barokk Sárváron és Füzéren legyen tanulmányozható. Ebbe a sorba illeszthető Gödöllő és Eszterháza, Nagyvázsony és a pásztói oskolamester lakása is. Országos méretű skanzen, mely góccokba, csomópontokba tömörítve – akár rekonstrukciók segítségével is – az adott kor jellemző lakáskörülményeit: arisztokrata, polgári és paraszt, vagy értelmiségi, városi, vidéki élettereket mutat be. Nagyon fontos, hogy kézzelfogható, megtapasztalható helyeket hozunk létre, hogy megérthetővé váljon a mégoly nehezen leírható fogalom, az enteriőr, mely mindannyiunk közvetlen, mindennapi életének színtere. Talán sokkal nagyobb befolyással van napjainkra, döntéseinkre, mint azt gondolnánk. Bemutatásuk nemcsak száraz tudomány, hanem izgalmas kaland, turisztikailag vonzó újdonság is egyszerre.

Miért fontos ez? A mai globalizálódó világunkban is sokunk számára meghatározó a magyarságtudat, a tárgyi világunkban is leírható egyediség, sajátosság. Szeretjük magunkat megkülönböztetni, megtalálni a különlegeset, amitől mások, eredményesebbek vagyunk, az erősségünket. Kézenfekvő, hogy ezt legtöbbször a magyar népi kultúrában, a parasztság megőrzött emlékeiben találjuk meg. A népművészet, melyet hagyományörzőink hímzésekben, népdalokban, táncban, építészetben és lakáskultúrában fedeznek fel, nagyjából a XIX. századra alakult ki. A XX. század első felében rögzítették a néprajzkutatók az akkor még élő, majd lassan kivesző, urbanizálódó állapotot. Ez a népművészet őrizte meg számunkra leegyszerűsítve az elmúlt korok általa másolt magas művészetét is. A magyar nemzet mindenkor vezető rétege irodalmában, tárgyi világában, zenéjében a legmagasabb szinten és ízléssel fejlesztette az nemzeti művészetet is. A középkorban magyar módra öltözött az arisztokrácia, magyar módra készült ládákat, ágyakat készítettek maguknak, híresek voltak a bőrdíszműveseink, és sorolhatnák, hány és hány helyen bizonyították egyediségüket. A legszebb, legnívósabb művek a királyi udvarban születtek, magukba olvasztva, magyarrá – kárpát-medenceivé téve az európai áramlatokat, vagy éppen arra hatva. Az arisztokrácia átvette, létrehozta számtalan változatát, s ez az anyagi kultúra szivárgott le és őrződött meg a magyar népművészetben. Ugyanez az arisztokrácia járt elől abban is, hogy meghonosítsa, átvegyen hatásokat a környező népektől, és el is fojtott számára nem „hasznos” dolgokat. Így történt ez a régi „pogány” regösökkel és énekmondókkal, ugyanakkor a hősi tettek megéneklésének mélyen gyökerező szokása hozta létre például birtokadományozáskor az Európában egyedülálló, oklevélben rögzített történetmesélést (narrációt).¹² Fontosnak érzem magyarságtudatunk, nemzeti örökségünk szempontjából az elmúlt korok, jelesül a középkori várak és udvarházak anyagi kultúrájának kutatását, megismertetését.

Ahogy a XVII. századi öltözéknek egyértelműen magyaros jellege van, a bútorokban és az enteriőrökben is megtalálható egy belső készítés, ránk jellemző néplélek. Füzér várának átadásával remélhetőleg a kutatás nem ért véget, a tanulságok levonásával a díszítésben, az anyag és szerkezet használatában, a térformálásban megtalálhatjuk identitásunkat, különválaszthatjuk és értékelhetjük a külföldi hatásokat, melyek óhatatlanul formáltak tárgyi világunkat. De ahogy a nyelv, úgy ez is magába tudja olvasztani, meggyarapszik tőle. S a régi korok ismerete a mai, kortárs tervezőknek is ihletforrásul szolgálhat.

JEGYZETEK

- 1 LUKÁCS Zsófia: *Füzér dekódolva*. Bp., TérMűves Bt., 2018, 217–227.
- 2 Ahogy Eger várában az úgynevezett cipóosztó ház derékig érő falai teljesen szétmállottak, miután műkö és betonkiegészítéssel igyekeztek megoldani a védelmét. A szándék nemes volt, de az alkalmazott technológia sajnos nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ugyanez a helyzet a budai vár támfalaiival. Több évtizednyi kísérletezés sem tudott megfelelő megoldást adni a magyarországi éghajlati viszonyok mellett a falak lefedés nélküli megvédésére.
- 3 Firenze, Olaszország, Dante szülőháza, hálósoba- és öltözőrekonstrukciók: <http://www.museocasdiante.it>; Barley Hall, York, Anglia, XIV–XV. századi városháza és polgármesteri lakóház több helyisége enteriőrjeinek rekonstrukciója: <http://www.barleyhall.org.uk/>; Leeds Castle, Kent, Anglia, kastélyszálló királynői lakosztálya: <http://leeds-castle.com/>; Tower of London, London, Anglia, I. Edward király hálósobájának rekonstrukciója: <http://www.hrp.org.uk/bedfitforking.aspx>.
- 4 Pásztó, oskolamester háza, Nagyvázsöny, lakótorony, Gyula, vár, visegrádi királyi palota, Sümeg, püspöki lakosztály.
- 5 Shakespeare szülőháza, Stratford-upon-Avon, Anglia, XVI. századi enteriőrök. <http://houses.shakespeare.org.uk/> képek: <http://gallery.nen.gov.uk/innage57836.html>; Dover, a vár teljes belső rekonstrukciója a pincéktől a padlásig, a konyháktól a trónteremig.
- 6 VALTER Ilona: *Pásztó, oskolamester háza*. Salgótarján, Nógrád megyei Múzeumok Igazgatósága, 1984, 219.
- 7 Edoardo Tresoldi: Kora keresztény templomrom kiegészítése Siponto kikötővárosában.
- 8 Curule chair, 1983. Bemutatva: Musée des Arts Décoratifs.
- 9 Gareth Neal (Nagy Brittanica, 1974): „Louis” Occasional Table, 2010. Előzménye, az „Anne table” fehér corianlemezekből készült 2008-ban, Milánóban mutatta be.
- 10 Mark Cutler „Table Skirt”: földig érő, egyszerű asztalokra/dobozokra húzható, szabott, varrt asztalterítő oldalaira nyomtatta a régi korok díszes oldalnézeteit.
- 11 MOME-TELEMARK egyetem, Future Tradition projekt, 2016.
- 12 MÁLYUSZ Elemér: *Királyi kancellária és krónikairás a középkori Magyarországon*. Bp., Akadémiai, 1973